

El nou independentisme emocionalment intel·ligent

Eudald Espluga

Defensaré que per entendre l'actual moviment sobiranista català hem de considerar que el tipus d'independentisme hegemònic a Catalunya no és el mateix discurs nacionalista que es podia trobar abans de 2012. Proposo una descripció de les característiques bàsiques d'aquest tipus d'independentisme — que anomenaré «independentisme emocionalment intel·ligent»— que només podrà apreciar-se com a novetat en la mesura que el contraposem a versions prèvies de nacionalisme català. Per això, es torna necessari elaborar una petita cronologia amb alguns dels moments claus de l'Estat de les autonomies, escollits no pas amb esperit historicista d'exhaustivitat, sinó com a dates simbòliques que ens permetin anar deslindant diferents formulacions i significats de l'independentisme en relació a la projecció històrica de la nació catalana. Per últim, abordaré una proposta teòrica que impugni parcialment el model d'independentisme emocionalment intel·ligent des de la perspectiva del nacionalisme liberal.

Independentisme emocionalment intel·ligent (IEI)

En el context del que Foucault anomena governabilitat neoliberal, això és, el govern com a art de conduir conductes que assumeix un model de ciutadà com a empresari de sí mateix, definim l'independentisme emocionalment intel·ligent (IEI) com una narrativa del jo capaç d'harmonitzar els interessos individuals i

col·lectius a través d'una identitat política basa en el reclam desapassionat de la independència, entesa aquesta com l'instrument per consumir un ideal de normalitat democràtica.

Utilitzem l'expressió «narrativa del jo» en la mesura que la pertinença nacional s'estableix com un llaç individual i privatiu. Per sentiment patriòtic no s'entén, doncs, el tipus de participació fraternal en un procés col·lectiu l'autoria del qual és compartida, com podrien reclamar els qui sostenen que la nació és una col·lecció d'individus units per una voluntat expressa i renovada de viure junts. Al contrari, la relació individu-nació es redueix a l'acte consumista: estem en el terreny del capitalisme emocional. John i Jean Comaroff titllen aquesta reinterpretació del llaç de pertinença de «nacionalisme de consum», una projecció del subjecte emprenedor del neoliberalisme sobre el pla de l'existència col·lectiva: la subjectivitat col·lectiva s'objectiva per al mercat, transformant la diferència cultural en mercaderia, fins al punt que la identitat nacional esdevé una marca comercial que pot ser compartida per la ciutadania a través de la identificació emocional.

Ser independentista significa, llavors, identificar-se emocionalment amb Catalunya. A diferència del nacionalisme tradicional, entès com un tribalisme excloent basat en el mite de la pertinença ancestral, ens trobem davant del tipus d'identificació contingent, dèbil i mutable que proposa Michael Maffesoli al parlar de neotribalisme. A més, el IEI no assumeix la independència com un bé intrínsec i innegociable, sinó que molts dels seus defensors creuen que la llibertat nacional és un mer instrument que descartaríem en cas de trobar una via alternativa per conquistar el seu floriment personal.

Així les coses, titllem aquest independentisme d'emocionalment intel·ligent perquè lluny de ser una adscripció identitària basada en motius irracionals com la tradició, l'amor per la terra o l'aspiració primordialista, es tracta d'una estratègia racional que calibra perfectament el component emocional —necessari per respondre al problema de la motivació política en les democràcies liberals— amb un projecte polític dirigit a un ideal aspiracional de

normalitat democràtica —ideal que variarà segons la ideologia de cada individu. Si en l'esfera laboral la «intel·ligència emocional» s'ha convertit en la corretja de transmissió que porta els afectes al lloc de treball per implicar integralment al subjecte en l'acompliment de la seva labor, en el cas del nacionalisme la intel·ligència emocional acaba fent dependre el floriment personal del subjecte de la realització del projecte polític.

Un cop definit l'IEI, hem d'evitar confondre'l amb la reivindicació sobre el dret a decidir. Sobre el paper, el dret a decidir és la reclamació de sobirania plena per part de la ciutadania. No es tracta del vell dret a l'autodeterminació sinó d'una reclamació transversal que revindica per igual poder celebrar un referèndum independentista com decidir sobre les polítiques de rescat bancari amb fons públics.

Tampoc hem de pensar que l'IEI és una versió del vell catalanisme, ara exacerbada per la crisi i l'adoctrinament de la maquiavèlica administració Pujol-Mas-Junqueras. En contra la metàfora continuista del «punt de no retorn» al qual haurien arribat les relacions Espanya-Catalunya, tan reiterada en els mitjans de comunicació, entenem que l'IEI suposa una novetat ideològica en la mesura que trenca amb el catalanisme/pujolisme: no hi ha essencialisme ètnic (col·lectius com Súmate o Altres Andalusos ho demostren), s'abandona la via pactista envers un projecte plurinacional i es neutralitza el romanent de personalisme humanista que hi havia en la seva interpretació de la comunitat nacional. Així mateix, l'IEI està lluny de l'independentisme d'arrel comunista que entenia que no podia haver-hi llibertat nacional sense justícia social. És cert que partits com ICV o la Candidatura d'Unitat Popular (CUP) recullen el testimoni del PSUC; no obstant, i a diferència de l'IEI, per ells la independència de Catalunya és una finalitat en si mateixa. A més, la seva reivindicació nacional està connectada a un projecte igualitarista que renega del model de governabilitat neoliberal que serveix de marc a l'IEI.

Moments clau de l'estat de les autonomies

Presentaré cinc moments rellevants de la història de l'Estat autonòmic que em permetran elaborar un petit mapa dels actors rellevants en l'espectre ideològic del nacionalisme català.

1980, *Jordi Pujol es converteix en president de Catalunya*. La dilatada presidència de Pujol donarà forces al catalanisme, en concret a una versió possibilista i pactista que, conseqüentment, s'anomenarà «pujolisme». El catalanisme hegemònic que es consolida durant moltes dècades és una forma de nacionalisme pròxima a l'essencialisme ètnic més bàsic, encara que apareix sempre deslligat de tota reivindicació territorial.

1987, *Dissolució del PSUC*. El PSUC, fins i tot més que ERC, havia defensat un catalanisme d'arrel socialista favorable a la independència que, no obstant, va ser eclipsat durant molts anys pel pujolisme. La dissolució del PSUC deixarà espai polític tant a ICV com a la CUP, que recolliran el testimoni d'un catalanisme que no entén que pugui haver-hi llibertat nacional sense justícia social.

1996, *Fi de l'anorèxia patriòtica*. José María Aznar es converteix en president del Govern i amb ell s'acaba el que José Ignacio Wert anomenava «anorèxia patriòtica». Els dos mandats del PP revitalitzaran el nacionalisme espanyol, i s'intentarà vertebrar l'Espanya històricament invertebrada.

2006, *Estatut d'autonomia i tisorada del Tribunal Constitucional*. Les retallades que el TC propina al nou Estatut mobilitzen multitud de catalans que cada cop més se senten propers a posicions independentistes. ERC exemplifica clarament aquest gir.

2012, *Pacte fiscal*. El desacord entre la Generalitat i l'administració central sobre el concert econòmic acaba amb una multitudinària manifestació per la diada. Serà el tret de sortida a un procés independentista de gran calat social que portarà a la declaració de sobirania per part de la Generalitat, la celebració

de la Via Catalana l'any 2013 i la fixació de data i pregunta per a una consulta ciutadana sobre la independència el 2014.

Cap a una democràcia sensible

No proposaré un model d'Estat plurinacional ni justificaré la viabilitat del federalisme. El que pretenc mostrar, en canvi, és la possibilitat d'aprofitar alguns aspectes del discurs de l'IEI per construir una proposta nacionalista —és igual si de nacionalisme català, espanyol o europeu— que constitueixi un aprofundiment dels vincles cívics en contra el model de governabilitat neoliberal.

Encerta l'IEI en detectar la importància dels sentiments en la creació de compromisos polítics. En aquest sentit, Michaël Foessel parla d'una «democràcia sensible», expressió que posa sobre la taula el valor dels afectes en la constitució del vincle democràtic. Es tracta de saber de què parlem quan parlem de «viure junts»: només si les nostres institucions es veuen recolzades per cert tipus d'emocions polítiques aconseguirem que l'estructura de la societat es mantingui estable i la ciutadania compromesa.

En cert sentit, revisitem l'etern debat entre estatalistes i cosmopolites al voltant del problema de la justícia global. La tradició coneguda com a nacionalisme liberal ofereix una tercera via, ja que, assumint que pugui existir un «nacionalisme dèbil» compatible amb el liberalisme polític, consideren que el patriotisme respon bé a diferents problemes de les democràcies liberals que el cosmopolita no pot afrontar, como ara el de la motivació política, la cohesió social o la delimitació de la societat política. En aquest sentit, doncs, l'IEI ofereix algunes pistes sobre com el nacionalisme, sense renunciar al seu contingut emocional, pot compatibilitzar-se amb el liberalisme.

No obstant, qualsevol proposta d'aquest tipus hauria d'oferir una narrativa menys privativa del llaç de pertinença que la que proposa l'IEI i potenciar, en canvi, un llaç de pertinença que requereixi reciprocitat i publicitat: l'amor cívic. Igualment, hem de renunciar a la relació consumidor-producte pròpia del

nacionalisme de consum en favor d'un patriotisme cívic centrat en la construcció col·lectiva d'allò comú: assumir-ho no com un producte acabat sinó com un procés dilatat. En últim terme, es tracta de rebutjar l'aspiració a un ideal de normalitat democràtica en favor d'un plantejament deliberatiu que replantegi cíclicament i col·lectiva els objectius comunitaris.

[Bibliografía básica, per ordre d'aparició: Béjar, H. *La dejación de España*; Foucault, M. *El nacimiento de la biopolítica*; Illouz, E. *La salvación del alma moderna*; Comaroff, John y Jean. *Etnicidad S.A*; Maffesoli, M. *El tiempo de las tribus*; Castañeira, Á. *La ideología del nacionalismo*; Fernández Porta, E. *Emociónese así*; Camps, V (ed). *Democracia sin ciudadanos*; Foessel, M. *La privación de lo íntimo. Las representaciones políticas de los sentimientos*; Nussbaum, M. *Emociones políticas*; Delgado, L.E. *La nación singular. Fantasías de la normalidad democrática española*]